

Slovo k povzbuzení na pátek 2. dubna 2021, na Velký pátek
Biblická čtení: Iz 52,13 - 53,12; Ž 31; Žid 1,14-16; 5,7-9; Jan 18,1 - 19,42

Milé sestry, milí bratři,

«Budou hledět na toho, kterého probodli... Jak mnozí budou nad ním žasnout... Králové před ním zavřou svá ústa... Byl proboden pro naše nepravosti, rozdrčen pro naše zločiny, tížily ho tresty pro naši spásu, jeho rány nás uzdravily» jsou to slova Izaiášova z dnešního prvního čtení. I nás tak zvláště dnes vybízí pohlédnout na toho, kterého jsme probodli i my svými hříchy a který i nás svou smrtí vykoupil.

Celá liturgická symbolika velkopátečních obřadů, Památky umučení Páně, nás k tomu vybízí: Obřady začínají starobylým gestem prostrace kněze, kdy si lehne na zem, aby vyjádřil, že my lidé jsme jen tvorové vzatí ze země a že to je jediné Boží pozdvihující milost, která nás může povznést k vyššímu bytí Božím obrazem a podobou, a že je to naopak lidská pýcha, chtějící znovu a znovu stavět babylónské věže až k oblakům, která Božího syna znovu a znovu přibíjí na kříž. Následně zaznívají biblická čtení o umučení Páně; strhující předpověď proroka Izaiáše ve čtení prvním, dojmavé sepsání událostí v pašijích podle Jana a krásné rozjímání nad tímto tajemstvím z Listu Židům ve čtení druhém. Po čteních a starobylých velkopátečních přimluvách se uctívá kříž, nástroj naší spásy; úklona, pokleknutí před ním má vyjádřit naši vděčnost za to, co všechno musel Kristus, Boží Syn na něm pro nás a naši spásu vytrpět.

Celé velkopáteční obřady, celý Velký pátek zpřítomňují, že Bůh nás chtěl spasit skrze kříž svého Syna, že Kristus musel za nás – místo nás a pro naši spásu – vytrpět smrt na kříži. Přičemž slovo «musel» je nesmírně důležité. A nakolik lidské slovo může takové být, je i správné.

Myšlenka nutnosti Kristova utrpení (onoho «musel» či «bylo třeba») je biblická, je součástí Božího zjevení, Nového zákona: Vždyť podivuhodná nutnost pašijí provází chvíle bezprostředně Kristovu utrpení předcházející («Otcе, chceš-li odejmi ode mne tento kalich, ale ne má, nýbrž tvá vůle se staň»), ke kříži směřuje celé Kristovo veřejné působení («Syn člověka bude vydán... Bude muset trpět... To je hodina, kvůli které jsem přišel»), už od samotného narození je to zřejmé («Do vlastního přišel, ale vlastní ho nepřijali»), a proto to již ve Starém zákoně bylo předpovězeno proroky («Což jste nečetli, že toto všechno se musí stát?»). «Podle Písem» se tak Kristovo utrpení děje, je prostě teologicky nutné... Ale proč?

Myšlenka nutnosti Kristova utrpení, nutnosti kříže je jedním z nejpozoruhodnějších a zároveň nejnepochopitelnějších rozměrů nejen Velkého pátku, ale vlastně i celého křesťanství: Proč Bůh, tak předobry Bůh Otec, je-li všemohoucí, musel chtít vykoupit člověka z hříchu tak drastickým způsobem, že „část“ sebe samého, své Slovo, svůj Logos, svého v lidství vtěleného Božího Syna musel nechat zemřít smrtí na kříži? Nebylo možné vykoupit člověka jinak?

To je tajemství, jehož nepochopitelnost od samého počátku prostupuje celé dějiny křesťanské reflexe kříže, Kristova spásného utrpení.

Staří církevní otcové hovořili o nutnosti nového stromu druhého Adama, o stromu kříže, aby se stal protipólem stromu zakázaného ovoce v ráji, z něhož vzal a jedl první Adam, stromu kříže, který na rozdíl od prvního stromu nepřinesl smrt ale život. Anebo rozjímali o nutnosti kříže pro napravení neposlušnosti Adamovy, který chtěl být jako Bůh; člověkova neposlušnost musela být napravena poslušností Božího Syna, který na sebe v poslušnosti Otcí vzal trest člověka, aby ho zbavil pekla a dal mu život věčný. Svatý Anselm, otec scholastiky, byl svými mnišskými spolubratry přímo požádán, aby jim tajemství nutnosti kříže nějak vysvětlil; formuloval tak svou slavnou „satisfakční teorii“, teorii zadostiučinění: Dobry Bůh, věrný svému milosrdenství i řádu vloženému do stvoření, byl po hříchu člověka sám v sobě postaven před volbu, zda člověka za jeho nekonečnou urážku hříchem zničí, anebo zda ho vykoupí zadostiučiněním; volí zadostiučinění, které ovšem musí být nekonečné, Boží a

zároveň lidské; proto se Boží Syn stává člověkem a přináší nejvyšší oběť na kříži, a tak je narovnan řád dobra a zla a člověk může být zachráněn. Zejména pro mystiky se pak stal Kristův kříž jediným vysvětlením tolika lidského trápení a hlavně cestou k otevření nebe; «Bud' zdrav, kříži, jediná spása (*ave, crux, spes unica*)» zní slavné pozdravení kříži.

Jistě bychom mohli pokračovat ve vyjmenovávání pokusů, jak se aspoň nějak pokusit přiblížit nutnost kříže, přiblížit ono děsivé «musel». Zvlášť pokus o vysvětlení Anselmovou „satisfakční teorií“ je výmluvný; Kristus svým tajemným utrpením na kříži, vzetím trestu za hříchy všech lidí všech dob, narovnal řád dobra a zla, a tak způsobil, že Boží odpuštění je nejen aktem Boží všemohoucnosti, ale vychází i z toho, že kdesi v hloubi bytí jsou následky našich hříchů již Kristovým dokonalým zadostiučiněním napraveny, že zlo je ve svém kořeni již eliminováno Kristovou láskou.

Boží odpuštění je tak opravdu velkolepé. Tajemství víry, že všechny lidské hříchy jsou Kristovou obětí již tajemně napraveny, skutečně zahlazeny, je pro náš život už i zde na zemi zcela zásadní. Jen tehdy, můžeme-li si být vírou jisti, že někde v hloubi bytí jsou již napraveny i následky našich hříchů, můžeme mít z odpuštění skutečnou, nesobeckou radost. Jen takové odpuštění nám dává skutečnou sílu, „křídla odpuštění“, začít znovu a lépe, najít sílu nenechat se již tak snadno svést ke zlu. Nemusíme být paralyzováni přesvědčením, že vše je již ztraceno, nic napravit nelze. Právě takto totiž rozvinul Anselmovu satisfakční teorii jiný středověký teolog-mystik, Richard od Svatého Viktora: Aby nás ďábel nemohl chytit stálými výčitkami svědomí poukazem na nenapravitelné zlo, které jsme svými hříchy způsobili, napravil Boží Syn svou obětí na kříži i tyto následky, odstranil zlo z hloubi bytí tím, že je na sebe vzal.

A ještě jedno vysvětlení, možná nejdůležitější, snad můžeme vzhledem k nutnosti kříže připomenout (nedávno jsme se o něm již snažili rozjímat na 5. neděli postní): Ke kříži muselo dojít, protože Bůh se chtěl nám lidem nejexpresivnějším možným způsobem zjevit jako nekonečná láska. V nedokonalém a hříchem porušeném světě skutečná láska na sebe totiž musí vždy brát i formu kříže, oběti. A Bůh je nekonečná Láska, proto při zjevení této lásky ve světě musel na sebe vzít i podobu nekonečné oběti Božího Syna na kříži, chtěl-li se nám lidem jako Láska zjevit a hlavně dát.

A tak bychom možná mohli pokračovat. Nejde ale o nějaká teoretická vysvětlení. Jde o to se nechat Boží láskou zasáhnout. Dnes, kdy si připomínáme maximum jejího zjevení a dání, nutnost kříže, je k tomu chvíle z celého liturgického roku nejpráhodnější. A tak pohledme na toho, kterého jsme probodli. Chce nám dát sám sebe...